

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjielte

Jordvern i et regionalt perspektiv

Tomas Iver Hallem
13.12.2022

Nasjonal jordvernstrategi

16. juni 2021 ble det vedtatt en ny Nasjonal jordvernstrategi med innskjerpet jordvernmål.

Maksimum årlig omdisponering av dyrka jord er nå satt til 3000 dekar og dette målet skal nås innen 2025.

Staten, fylkeskommunen og kommunene har en viktig rolle i å følge opp dette målet i sin planlegging.

I Trøndelag har vi Regional plan for arealbruk (RPA) med handlingsprogram som følger opp nasjonal jordvernstrategi og styrker jordvernet i Trøndelag.

RPA med handlingsprogram

- Vedtatt av fylkestinget 9. mars 2022. Gjelder hele Trøndelag.
- Det er brukt «skal» i flere retningslinjer knyttet til jordvern og landbruk fordi det er viktig med konkrete grep for å opprettholde jord-, skog- og naturområder, i lys klimamål, jordvernmål og enighet i fylkestinget omkring sterkt vern om jord- og skogressurser.

RPA med handlingsprogram

- Mål og retningslinjer gir utfyllende føringer for hvordan jordvernet skal praktiseres i fylket og kan med det bidra til bedre og mer bærekraftige løsninger knyttet til jordvernutfordringer.
- Tiltak i handlingsprogrammet som skal bidra til bedre kunnskap og veiledning omkring oppfølging av jordvernet. Tiltak samordna med Statsforvalter.

[Regional plan for arealbruk - Trøndelag fylkeskommune \(trondelagfylke.no\)](http://trondelagfylke.no)

Oppfølging av nasjonal jordvernstrategi i RPA

- 4.6.2 MÅL FOR OMDISPONERING AV DYRKA OG DYRKBAR JORD

Trøndelag skal bidra til å nå det nasjonale jordvernålet om en lavest mulig omdisponering av dyrka og dyrkbar jord.

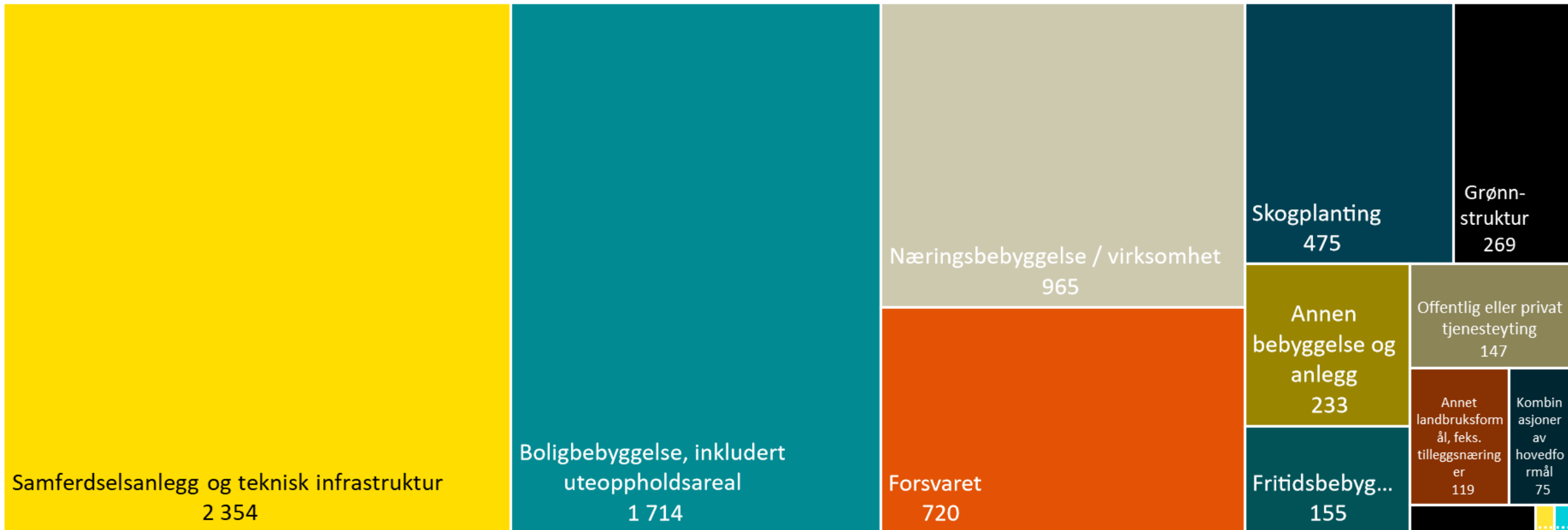
Det er ikke satt tallmål for omdisponering av dyrkbar jord. Det er heller ikke nasjonale mål knyttet til nydyrking.

Ansvar for å begrense omdisponering hviler i stor grad på kommunene gjennom god kommunal planlegging. Rammene for arealbruken og vurderinger knyttet til mulig omdisponering legges i kommuneplanens arealdel. Rent teknisk regnes ikke dyrka/dyrkbar jord som omdisponert før arealet er regulert gjennom reguleringsplan eller omdisponert med hjemmel i jordlovens § 9.

Kommunene rapporterer omdisponert dyrka og dyrkbar jord ved den årlige KOSTRA-rapporteringen. Det er store variasjoner fra år til år hvor mye dyrka og dyrkbar jord som rapporteres omdisponert i Trøndelag. Årlige variasjoner har sammenheng med tidspunkt for detaljplanlegging av større utbyggingsprosjekt som flyplass på Ørlandet og nye vegprosjekter som E6 sør for Trondheim.

Omdisponering (dekar) av dyrka jord i Trøndelag i perioden 2015-2021 etter formål

- Samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur
- Næringsbebyggelse / virksomhet
- Skogplanting
- Annen bebyggelse og anlegg
- Offentlig eller privat tjenesteyting
- Kombinasjoner av hovedformål
- Bruk og vern av sjø og vassdrag, med tilhørende strandsone
- Boligbebyggelse, inkludert uteoppholdsareal
- Forsvaret
- Grønn-struktur
- Fritidsbebyggelse
- Annet landbruksformål, feks. tilleggsnæringer
- Landbruks-, natur- og friluftsområder der landbruk er utelukket
- Landbruks-, natur- og friluftsområder, spredt utbygging

Om statistikken

I 2021 ble det omdisponert 386 dekar dyrka jord i Trøndelag. Trøndelag sto for 12 % av den nasjonale omdisponeringen av dyrkajord i 2021.

I perioden 2005-2021 har det i snitt blir omdisponert 1 104 dekar med dyrka jord årlig i Trøndelag, og Trøndelag har stått for 17 % av omdisponeringen av dyrka jord i landet i perioden sett under ett. Det er store variasjoner fra år til år i hvor mye dyrkamark som omdisponeres i Trøndelag.

Statistikken som viser omdisponert areal etter formål strekker seg til 2015. For Trøndelag samlet er utgjør samferdsel og bolig til sammen 56 % av omdisponert dyrka jord i perioden 2015-2021. Næringsbebyggelse utgjør 13 % og Forsvaret står for 10 % av omdisponert areal.

For Ørland kommune har Forsvaret omdisponert 720 dekar som utgjør 71 % av omdisponeringa i kommunen i perioden 2015-2021. I Melhus har 64 % blitt omdisponert til samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur, i hovedsak utbyggingen av E6. I Trondheim er boligformål størst og utgjør 37 % av omdisponeringen. I 2021 er det omdisponert mest dyrka jord i Stjørdal, og det er 90 % knyttet til samferdselsutbygging med ny E6 Kvithammer- Åsen.

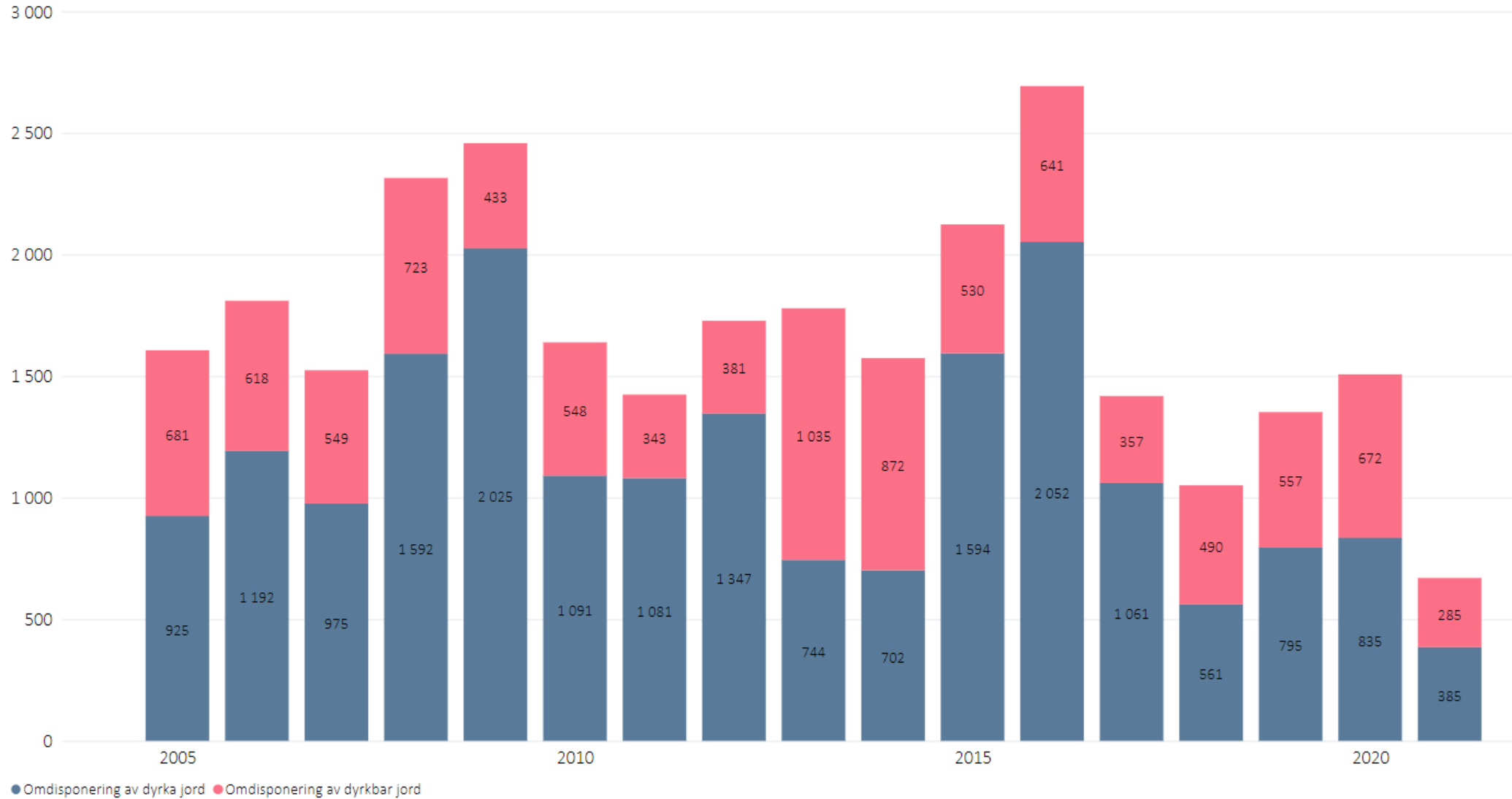

Omdisponert dyrka jord (dekar) etter formål i Trøndelag 2015-2021

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015-2021
Samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur	214	1 284	65	80	356	119	237	2 354
Boligbebyggelse, inkludert uteoppholdsareal	430	289	479	113	102	209	92	1 714
Næringsbebyggelse / virksomhet	117	54	174	102	201	315	3	965
Forsvaret	650	51	-	-	-	19	-	720
Skogplanting	4	135	208	53	13	48	14	475
Grønn-struktur	44	104	15	51	21	17	17	269
Annen bebyggelse og anlegg	59	92	27	6	20	26	4	233
Fritidsbebyggelse	31	17	20	41	20	19	7	155
Offentlig eller privat tjenesteyting	23	13	36	31	33	11	1	147
Annet landbruksformål, feks. tilleggsnæringer	13	6	26	22	14	28	11	119
Kombinasjoner av hovedformål	6	-	-	56	13	-	-	75
Landbruks-, natur- og friluftsområder der landbruk er utelukket	-	-	10	-	-	21	-	32
Bruk og vern av sjø og vassdrag, med tilhørende strandsone	3	-	-	0	2	-	-	5
Landbruks-, natur- og friluftsområder, spredt utbygging	-	4	-	-	-	-	-	4
Golfbane	-	-	-	-	-	-	-	-
Totalsum	1 592	2 049	1 059	554	794	832	386	7 266

Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord (dekar) i Trøndelag i perioden 2005-2021

Regional plan for arealbruk

Jordvern eget tema i del 1
«Attraktive byer og livskraftige distrikter»

[20181016_jordvern_fakta grunnlag_regionplanutvalget.pdf \(trondelagfylke.no\)](#)

MÅL

I 2030 ER DEN DYRKA OG DYRKBARE JORDA OG ANDRE VERDIFULLE NATUROMRÅDER I TRØNDELAG OPPRETTHOLDT PÅ 2022-NIVÅ

R12

Kommuneplanens arealdel skal avklare hvordan høyvekst og utbygging kan skje samtidig som fremtidig matproduksjon sikres gjennom ivaretagelse av jordressursene.

- Veksten i byer og tettsteder skal normalt ikke skje på dyrkajord eller på andre verdifulle naturområder. Dersom det trekkes langsiktige grenser for by- og tettstedsområder, bør derfor grensen settes slik at jordressurser og viktige naturverdier holdes utenfor.
- Jordvernet skal praktiseres særlig strengt for formålene bolig, næring og fritid.
- Ved utforming av samferdselsanlegg skal beslaget av matjord begrenses til et minimum.

R13

Før eventuell omdisponering av dyrka og dyrkbar jord skal alternativer vurderes.

- I forbindelse med forslag om omdisponering av dyrka eller dyrkbar jord til utbyggingsformål eller samferdselsanlegg, skal det alltid foretas en alternativvurdering og en samlet bærekraftvurdering, der det også tas hensyn til transportbehov (SPR-BATP), friluftsliv, kulturminner, vannmiljø og naturmangfold.
- Omdisponering av større arealer skal såfremt mulig erstattes med nytt jordbruksareal, slik at det totale arealet med dyrka og dyrkbar jord i regionen blir opprettholdt. Ved eventuell permanent omdisponering av dyrka jord skal det vurderes kompensierende tiltak som både opprettholder jordas verdiskapingspotensial og karbonopptak. Ved eventuell permanent omdisponering av dyrkbar jord bør det også vurderes kompensierende tiltak. Kompenserende tiltak skal skje i henhold til en plan som sikrer at jordressursen blir ivaretatt på best mulig måte (matjordplan).
- Ved eventuell midlertidig omdisponering av dyrka jord skal det utarbeides en plan som sikrer at jordressursen blir ivaretatt på best mulig måte.
- Hovedregelen må være at dersom dyrka jord skal tilføres masser, må det foreligge klare, agronomiske fordeler med det. Dyrkbar jord bør heller ikke tilføres masser uten at det foreligger slike fordeler.
- Kommunene bør ved rullering av kommuneplanens arealdel gjøre en ny vurdering av dyrka eller dyrkbar jord som er avsatt til utbyggingsformål i gjeldende kommuneplan og som ikke er regulert. Finnes det mer bærekraftige alternativer enn utbygging på jordbruksareal bør disse velges. Eventuell videreføring bør begrunnes.

Regional plan for arealbruk

Jordvern omtales også i del 2
«Jordbruk og skogbruk»

MÅL

I 2030 HAR TRØNDELAG EN BÆREKRAFTIG PRODUKSJON AV MAT OG BIORÅSTOFF

R18

Kommunene skal i kommuneplanen gi arealstrategiske føringer for LNFR-områdene.

- Nydyrking og jordflytting bør omtales i kommunale planer med krav til utredninger og samlet vurdering av bærekraft og konsekvenser for klima.
- Kommunene bør gjennom arealplaner sikre gode betingelser for aktivt beitebruk.
- Nye landbruksbygg skal normalt ikke plasseres på jordbruksjord dersom det finnes alternativer som i større grad ivaretar **jordvernet**. Kommunene bør derfor fastsette bestemmelser for omfang, lokalisering og utforming av bygninger og anlegg til landbruket i kommuneplanens arealdel.
- Skogbruksarealene skal disponeres slik at de både gir økt tilgang på trevirke og vesentlige klimabidrag gjennom lagring og binding av karbon. Produktive skogarealer bør derfor ikke omdisponeres. Før eventuell omdisponering av produktiv skog skal det vurderes kompensierende tiltak som både opprettholder skogens verdiskapingspotensial og karbonopptak.
- Ved rullering av kommuneplanens arealdel bør kommunen vurdere om produktive skogarealer som er avsatt til utbyggingsformål i gjeldende kommuneplan og ikke regulert, skal tas ut.
- Vernskogens funksjon for å unngå klimaskader i mat- og skogproduksjon skal opprettholdes.

R19

Primærnæringene må tilpasse seg klimaendringer i sin arealbruk og bidra til økt opptak og lagring av karbon i vekster og jordsmonn.

- I planleggingen skal tiltak for å ivareta naturmangfold og vannmiljø prioriteres. Nydyrking av myr er som hovedregel ikke tillatt.

RPA omtaler jordvern / dilemma

- Interessekonflikter mellom matproduksjon og andre samfunnsinteresser finnes i hele Trøndelag, og særlig i de mest befolkningstette områdene. Her er den beste matjorda og her er utbyggingspresset og arealkonfliktene størst. En særlig aktuell målkonflikt er det mellom jordvern og utbygging av samferdselsanlegg som er viktig for å binde Trøndelag sammen.
- Utbygging rundt kollektivknutepunkt som skal redusere byspredningen og transportbehovet kan også komme i målkonflikt med jordvernet. Andre deler av fylket kan ha andre målkonflikter.
- For å unngå landbrukets egen nedbygging av arealressursene må kommunene i sterkere grad påvirke plassering og utforming av landbruksbygg.
- Planleggingen av nye utbyggingsområder må skje i henhold til et reelt behov, med grundige behovsvurderinger. Det skal ikke planlegges for tiltak som langt overgår behovet i planperioden dersom dette går utover andre viktige samfunnsinteresser, som f.eks. jordvern.

Handlingsprogram

6

Ta del i videre arbeid som følger av nasjonale satsinger på tema som arealregnskap og naturregnskap

BESKRIVELSE AV TILTAKET

RPA gir føringer for mer effektiv arealutnyttelse, gjennom bl.a. fortetting og omstrukturering av eksisterende utbygd areal. Arealregnskap kan være et nyttig verktøy for å følge med på hvilke typer arealer og hvor mye arealer som bygges ned. Et arealregnskap kan blant annet gjøre det tydeligere for kommunene hvor mye areal de planlegger å bygge ut, samt skape en bevissthet om hvor mye dyrkbar jord eller områder med naturmangfold som blir borte. Det pågår en nasjonal pilot fram til 2024 for å utvikle og teste ut et forslag til arealregnskap i noen kommuner. Tanken er å få en enkel og forutsigbar standard som alle landets kommuner kan ta i bruk. Det pågår også arbeid med utvikling av naturregnskap som kan brukes til å systematisere kunnskap om naturens goder og tjenester, og som på sikt også kan bli et verktøy for bedre beslutningsgrunnlag innen arealplanlegging.

Fylkeskommunen vil sette seg inn i arbeid som pågår og vurdere videre systematisk bruk av disse verktøyene for regional og kommunal planlegging i Trøndelag. Det gjelder særlig med tanke på oppfølging av mål og retningslinjer i RPA.

Handlingsprogram

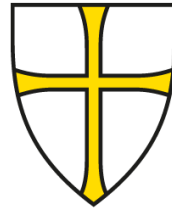

10

Utarbeide en veileder til matjordplaner for Trøndelag

BESKRIVELSE AV TILTAKET

Veilederen skal være et hjelpemiddel for kommuner og tiltakshavere/planleggere i forbindelse med krav om å flytte matjord (jordressursen) ved permanent omdisponering av dyrka og dyrkbar jord. Veilederen kan også være retningsgivende for jordbrukets egen nedbygging av dyrka og dyrkbar jord. Den skal også være et hjelpemiddel i forbindelse med midlertidig omdisponering av dyrka og dyrkbar jord. Det er viktig at kommunene har mest mulig like krav til håndtering av jordressursen, og at dette er krav som ivaretar den på best mulig måte.

**Trøndelag
fylkeskommune**

Trööndelagen fylhkentjielte

trondelagfylke.no | fb.com/trondelagfylke